

KRIMINALOMSORGEN

Strategi for arbeid med personer dømt for seksuallovbrudd

2021 – 2024

HØRING

Formål

Seksuallovbrudd er en bred kategori som inneholder flere former for overgrep. Avhengig av type dom gjennomføres straffen i fengsel eller i samfunn. De senere årene har det vært en svak økning i antall personer dømt for seksuallovbrudd, men grunnet straffeskjerpelser har det vært en kraftig økning i lengden på dommene. I fengsel utgjorde gruppen omlag 6 % av alle domfelte i 2000. I 2020 var andelen nærmere 25 %. Av de som idømmes samfunnsstraff eller andre straffereaksjoner i samfunn har utviklingen vært mer stabil.

Personer dømt for seksuallovbrudd er ikke en ensartet gruppe. Foruten å ha begått ulike typer overgrep er det store individuelle forskjeller hva gjelder behov og ressurser samt risiko for tilbakefall. Det er likevel noen fellestrekk som tilsier behov for en egen strategi for denne gruppen domfelte; Seksuelle overgrep, uansett form, er dypt integritetskrenkende og har ofte alvorlig helsemessige konsekvenser for de fornærmede. Mange får livskvaliteten redusert, og særlig sårbare er barn. Redusert tilbakefall til kriminalitet handler om å sette inn de riktige tiltakene overfor den enkelte, basert på kunnskap om hva som forhindrer nye seksuelle overgrep. *Straff som endrer* er viktig for tryggheten i samfunnet og, ikke minst, for de som har vært utsatt for overgrepene.

Et annet felles kjennetegn er at seksuallovbrudd blir møtt med høy grad av fordømmelse i samfunnet. Dette kan skape barrierer både under og etter straffegjennomføringen. Frykt for å bli møtt på en dømmende måte kan motvirke åpenhet og gjøre det vanskelig for domfelte å takke ja til tilbud om behandling. Det kan også gjøre det vanskelig for ansatte å få til samtaler om hva som skal til for å forhindre at overgrep skjer igjen. I fengsel kan personer dømt for seksuallovbrudd lage dekkhistorier og skjule hva de er dømt for av frykt for reaksjoner fra andre innsatte. Noen velger å isolere seg. Isolasjon er skadelig og vanskeliggjør reintegrering i samfunnet. At det er få offentlige og private tilbud til personer dømt for seksuallovbrudd, og få frivillige organisasjoner som jobber med denne målgruppen spesielt, kan også være en barriere for god tilbakeføring.

Ansatte i kriminalomsorgen trenger kunnskap, kompetanse og verktøy for sikre et innhold i straffen som reduserer risikoen for tilbakefall og som sørger for en forutsigbar og trygg overgang til samfunnet og avslutning av straffegjennomføringen.

Personer som er dømt for seksuallovbrudd har, som andre grupper domfelte, rett på et koordinert tjenestetilbud som møter den enkeltes behov for helhetlig hjelp for somatiske, psykiske og rusrelaterte lidelser og problemer. De har også rett på forebyggende og helsefremmende tjenester for å forebygge slike problemer og lidelser. Det forutsettes et nært samarbeid mellom kriminalomsorgen og helsemyndighetene – både på system og individnivå – for å sikre at de som har behov for og rett til behandling får tilbud om det.

Denne strategien angir prioriterte mål og tiltak for kriminalomsorgens arbeid med personer dømt for seksuallovbrudd fram mot 2024. Tiltakene realiserer mål i virksomhetsstrategien. De målene som er av særlig betydning i arbeidet med personer dømt for seksuallovbrudd er disse:

- Vi kartlegger alle domfelte i forhold til behov, ressurser og risiko
- Vi benytter risikokartleggingsverktøy
- Vi er aktivt til stede for å skape trygghet for alle domfelte
- Vi jobber tværfaglig og koordinert for å sikre meningsfylt innhold og progresjon
- Vi utvikler tiltak i samarbeid med andre aktører i straffesakskjeden og velferdsetatene
- Vi sørger for en forutsigbar og trygg overgang til samfunnet og avslutning av straffegjennomføringen

- Vi ivaretar offer- og pårørendeperspektivet

Delmål 1: En straffegjennomføring som retter seg mot lovbruddet og domfeltes problematikk

For å forebygge nye seksualovergrep kreves målrettet arbeid fra straffen igangsettes. Kriminalomsorgen skal gi domfelte som gjennomfører straff i samfunn eller i fengsel tilbud om kartlegging av behov og ressurser.

Kriminalomsorgen skal vurdere risiko/sikkerhet, samt benytte risikokartleggingsverktøy etter hvert som disse introduseres i kriminalomsorgen. Kartleggingen skal bidra til å avdekke domfelte med en forhøyet risiko for tilbakefall til nye seksualovergrep. Denne kartleggingen vil i stor grad avklare tiltaksintensitet ut fra risikonivå og hvorvidt tiltak bør være i regi av helseforetak, kriminalomsorgen og/eller en kombinasjon.

Det skal etableres et forutsigbart forløp i straffegjennomføringen med et innhold som fokuserer på og bygger opp beskyttende faktorer.

Tiltak:

- 1.1 Tilpasse og ta i bruk behov- og risikoverktøy for personer dømt for seksuallovbrudd, samt avklare arbeidsprosesser og ansvarsforhold mellom kriminalomsorgen og helsemyndighetene i kartleggingsfasen.
- 1.2 For unge domfelte (15-24 år) skal KDI initiere dialog med helsemyndigheten om spesialiserte, alderstilpassede kartleggingsverktøy.
- 1.3 Domfelte med antatt høy risiko for tilbakefall skal få informasjon og motiveres til å ta imot tilbud om BASIS (Behandling av seksuallovbruddsproblematikk i spesialisthelsetjenesten). Kriminalomsorgen skal bistå domfelte med oppmelding til fengselshelsetjeneste for henvisning til BASIS.

Kvinner dømt for seksuallovbrudd er i målgruppa for BASIS og skal tilbys dette. Risikokartleggingsverktøyet Static99R er ikke utviklet til bruk på kvinner og skal ikke brukes i denne sammenheng.
- 1.4 Kriminalomsorgens enheter skal ta i bruk spesifikke samtaleverktøy som «Play it right» og «LeVel» i sitt arbeid med domfelte, som motivasjon for behandling og for å forebygge overgrep gjennom kunnskap om kropp og seksualitet.
- 1.5 For seksuallovbrytere med middels og lav risiko for tilbakefall skal kriminalomsorgen legge til rette for at den domfelte skal kunne gjøre en egen innsats for å motvirke et kriminelt handlingsmønster, eksempelvis gjennom deltakelse i tenketreningsprogram, sinnemestringsprogram, stressmestringsprogram og andre programmer som stimulerer domfeltes ressurser og kompetanse til å mestre et liv uten kriminalitet.
- 1.6 Kriminalomsorgens ansatte skal
 - ha kunnskap om behandlingstjenester utviklet av spesialisthelsetjenesten; Detfinneshjelp.no; Behandling av seksuallovbruddsproblematikk i spesialisthelsetjenesten (BASIS) og Spesialisert tilbud ved overgrepssproblematikk (STOP) og evt. andre tjenester
 - bidra til at tjenestene gjøres kjent for personer dømt for seksuallovbrudd
 - legge til rette for at behandling kan finne sted under straffegjennomføringen

- ha kunnskap og kompetanse om risikofaktorer og beskyttende faktorer og om virksomme tiltak som kan styrke domfeltes livskvalitet og selvstendighet, og samtidig forebygge seksuelle overgrep

1.7 KDI skal i samarbeid med helsemyndighetene utforske muligheter for digital behandling, veiledning og annen digital kommunikasjon.

Delmål 2: Straffegjennomføring som bygger på kunnskap og kompetanse

Faglige avgjørelser i kriminalomsorgen skal være basert på forsknings – og/eller erfaringsbasert kunnskap og domfeltes motivasjon og behov i en gitt situasjon.

KRUS skal videreføre og etablere et formalisert samarbeid med universiteter, høyskoler og kompetansesentre for sikkerhets-, fengsel- og rettspsykiatri (SIEFER), politi og andre kompetansemiljøer med spesifikt fokus på seksuallovbruddsproblematikk.

Tiltak:

- 2.1 KRUS skal gjennomgå grunn, etter- og videreutdanningen med sikte på å tilby oppdatert opplæring og kunnskapsformidling om domfeltegruppen og hvordan kriminalomsorgen skal jobbe med denne gruppen.
- 2.2 KRUS skal utvikle kurs for ansatte i kriminalomsorgen om motivasjonsarbeid for personer dømt for seksuallovbrudd. Det skal også utredes etablering av kompetansehevende kurs på høyskole/universitetsnivå for ansatte som arbeider i spesialiserte programmer eller med spesialiserte kartleggingsverktøy.
- 2.3 Kriminalomsorgen skal benytte forskningsbasert kunnskap om straffegjennomføringsmiljøets betydning for rehabilitering av personer dømt for seksuallovbrudd. KRUS skal bidra til kompetanseheving om tema, for å sikre bedre forståelse av hvilke motkrefter som fins og hva som bidrar positivt.
- 2.4 I samarbeid med helsemyndighetene skal KRUS etablere en veiledningsarena for ansatte ved enheter som tilbyr behandlingsprogram for personer dømt for seksuallovbrudd. Veiledning skal tilbys av fagpersonell med kompetanse på fagfeltet.
- 2.5 KDI og KRUS skal sammen utrede opprettelsen av et sentralt fagråd eller referansegruppe som skal avdekke behov for forskning, utforske ulike behandlingstilnæringer, kvalitetssikre og bygge kunnskap om virksomme tiltak for personer dømt for seksuallovbrudd.

Delmål 3: Trygg straffegjennomføring og trygg progresjon

Kriminalomsorgen skal sørge for en trygg og sikker straffegjennomføring for samfunnet, domfelte og ansatte. Det er behov for å sikre en trygg og sikker progresjon i straffegjennomføringen og en målrettet innsats for å motvirke glippsoner mellom straffegjennomføring og et selvstendig liv i samfunnet. Tverrfaglig og koordinert samhandling med oppdragsgivere, forvaltningspartnere og frivillige organisasjoner skal bestrebes. I fengsel kreves en særlig innsats for å redusere omfanget av selvisolasjon blant personer dømt for seksuallovbrudd.

Tiltak:

- 3.1 KDI skal utrede muligheter for bruk av digitale kontrolltiltak for personer dømt for seksuallovbrudd ved permisjon, frigang eller i forbindelse med møteplikt etter prøveløslatelse, dersom dette kan ivareta formålet med straffen.
- 3.2 KDI søke å opprette formelt samarbeid med politiet om kontroll av nettbaserte tjenester ved permisjoner, frigang og i forbindelse med møteplikt etter prøveløslatelser.
- 3.3 Kriminalomsorgens enheter skal ivareta offerperspektivet. I samarbeid med lokale konfliktråd skal kriminalomsorgen arbeide for at fornærmede og domfelte får tilbud om gjenopprettende prosesser under straffegjennomføringen (jf. § 2 og § 16 i straffegjennomføringsloven). Informasjon til fornærmede skal skje på et særlig ivarettakende vis.
- 3.4 KDI skal gjennomgå maler og annet standardisert informasjon til fornærmede for å sikre best mulig ivarettakelse av fornærmede.
- 3.5 KDI skal gjennomgå varslingsrutiner for å sikre best mulig ivarettakelse av pårørende.
- 3.6 Kriminalomsorgen skal styrke samarbeidet med frivillige organisasjoner for å fremme målrettet nettverksarbeid for personer dømt for seksuallovbrudd.
- 3.7 KDI skal utrede nytt regelverk vedr. bruk av post 70 for å styrke frivillige organisasjoners muligheter og evne til understøtte arbeidet med seksuallovbruddsproblematikk.
- 3.8 KDI skal opprette en arbeidsgruppe som blir gitt i mandat å beskrive tiltak som avhjelper overgangen mellom straffegjennomføring i fengsel og prøveløslatelse med møteplikt. Videre skal arbeidsgruppen utarbeide tiltak som skal motvirke uheldige situasjoner i glippsonen mellom straffegjennomføring og et selvstendig liv i samfunnet.

Trygg straffegjennomføring og progresjon (jf. delmål 3) krever særskilte tiltak for forvaringsdømte. For forvaringsdømte gjøres særskilte vurderinger i spørsmål om evt. forlengelse av dom eller prøveløslatelse. Som grunnlag for slike dommer vil det foreligge sakkyndiguttalelser som angir en forhøyet risiko for tilbakefall. Disse vurderingene må legges til grunn ved oppdaterte risikovurderinger og i spørsmål om tiltak.

Tiltak:

- 3.9 Utrede muligheter bruk av ulike typer digitale kontrolltiltak (jf. oppdrag 10 i Tildelingsbrev 2021). Utredningen inkluderer bruk av digitale kontrolltiltak for andre målgrupper enn domfelte som gjennomfører straff med elektronisk kontroll blant annet ved permisjon, frigang eller i forbindelse med møteplikt etter prøveløslatelse fra forvaringsstraff
- 3.10 Gjennomgå regelverket for frigang overfor forvaringsdømte i lys av usikkerhetsmomenter som gjelder forvaringsdømte hva gjelder tid for løslatelse
- 3.11 Forvaringsdømte skal vurderes for prøveløslatelse med statlig garanti i særlige boenheter.

Avslutningsvis

Personer som dømmes for seksuallovbrudd er ikke en ensartet gruppe og skal heller ikke møtes som det av kriminalomsorgen. Blant dem er det unge og eldre, personer med lite skolegang og personer med høyere utdanning. Det er de med gode kognitive evner og høye sosiale ferdigheter, og det er de med utviklingshemming og dårlig sosial forståelse. Det er flest menn, men det er også kvinner.

I den grad det er mulig skal kriminalomsorgen tilpasse et individuelt straffegjennomføringsløp som treffer behov, ressurser og risiko, og som i størst mulig grad legger til rette for en forutsigbar og trygg tilbakeføring til samfunnet, til et liv uten ny kriminalitet.

Høring